

עין איה - שבת, ב', ה': עין איה - שבת, ב', ה': עין איה - שבת, ב', ה':

עין איה - שבת, ב', ה':

"פתילות ושמנים דמתניתין לענין חנוכה, אמר רב מדליקין בהם, מ"ט דרב קסבר ככתה אין זקוק לה ואטור להשתמש לאורה."

השמן הטהור, שמנה של תורה, והפתילות הטהורות המאחזיות בהן אורה של תורה יפה, המה נחלת ישראל באמת. אמנם יד ד' נטויה על עמו שלא לעזבנו גם בעבודתנו, והוא שוכן אתנו בתוך טומאתנו. ע"כ כדי לקיים את האומה בכל ימי נדודה בגלות החיל הזה, שאין אתנו נביא ולא יודע עד מה וע"י ההתערבות בין הגוים נשמע בבית יעקב דעות רבות נשאבות מחכמת האומות, וכדי שאותן הדיעות לא ישכחו אור תורה מישראל, כי מצד הגלות והשפלות הלאומית ימשך האדם אחרי הדיעות המפורסמות בין אומות העולם ששעתן מצלחת אעפ"י שאין להן בירורים, וכרוב הדיעות המופשטות הן רק נטיות ואומדנות בעלמא, בכ"ז היתה יד ד' את עבדיו ובכל דור ודור קמו חכמי ישראל לחזק את אור התורה דוקא ע"פ אותן הדיעות הנכריות, אע"פ שאין אחריותן עלינו, ואינן דומות כלל לאור ד' של תורת אמת שהיא אמת נצחית ואור קיים לעד.

אמנם הדיעות המתחדשות לפי רוח בני"א וחכמי הגויים, הן כאור הנר הדועך, שמאיר לזמן קט ועומד להכבות,

כי בעבור דור או דורות והנה ההנחות של המושכלות הראשונים חלפו ועוד אינן, מ"מ כשהן שולטות בשעתן בני הדור נמשכין אחריהן. ואם לא הי' כלולים באור התורה ג"כ אותם הפנים של אפשרויות ההסכמה לכאלה, היו רבים מחלושי דיעות נסוגים מאחרי תורת ד' בשביל הבלוי נכר. ע"כ יד ד' הכינה לשמור כללות האומה שיהי' פנים בחכמתה לתן מקום ג"כ לאותן הדיעות המפורסמות ומוצלחות בשעתן. אע"פ שרק בכבידות יש לתן יחס לאלה הדיעות שמקורן ממעין זרים עם גופי תורה, עם המצות המעשיות ודיוק ההלכות בכל מרחב החיים הדתיים, ואינן נמשכות אחר הפתילה הגופנית שבתורה. מ"מ הן נאחזות בה במקצת בסמך ודוחק, וגם זה יפה להגן בעד זרם הזמן.

אמנם צריך לדעת כי דיעות כאלה לא ינחלו את הנצחיות, ואורך כאשר יכבה אין אנו זקוקים עוד לקיים דבריהן, כי עצת ד' בתורה נעלה ורוממה היא מכל דיעות מחודשות העולות על לב האדם ורוחו. גם חלילה לנו ע"פ הנטיות של אלה המושכלות לשלח יד במעשי התורה לשנותם לפי רוחם. כי אסור להשתמש לאורה, רק בתור רעיון המעורר ומניח את הדעת לשעה, לבל תגדל סערת הלב החלש בראותו רוח חכמת הזמן עומד כצר ליסודי התורה, הנוח בכח התורה ג"כ האפשרויות להשוותם ולהתאימם, אבל לא בתור עמוד קיים ליסוד מעשי.

זהו ערך נר חנוכה ונצחון החשמונאים על היונים, שרוח יון וחכמתה פעלה על בית יעקב באיזה דיעות ומחשבות חדשות. גם זו היתה מאת ד', הפליא עצה הגדיל תושיה, להכין הגנה לדורות, הגנת שעה, כאשר שלטונם של החשמונאים במלוכה הי' ברוח לאומי כזה אשר לא לפי הדרך הנצחי של ישראל, שכרת ד' ברית המלוכה לדוד.

אמנם כאשר לא הי' הזמן עדיין מוכשר לזה, היתה עזרת ד' עמם לסעד סוכת דוד הנופלת עד אשר תבא העת המאושרה שיהי' "אור ישראל לאש וקדושו ללהבה". וכסא דוד יקום, אשר "בשם קדישך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד". מלכות בית דוד היא המהוברת ביהוד עם אורה של תורה, כאשר כן היתה מדתו של דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. נעים ומירות ישראל, ומשים לילות כימים בתורת ד' ועם זה מלא עו וגבורה ועושה חיל בחזק מלכה. האור הלאומי הישראלי הנובע מאורה של תורה, אותם הכחות המתילדים על פיהו באומה אינם דומים לאותם הכחות המתילדים ע"פ הגיונות הבאים מן החוץ. שהם אינם נאחזים יפה באור תורה והאור מסכסכת בהם. אבל המדות, הכחות המעשיים, הבאים ע"פ ההשפעה השלמה שתעמוד לעד לעולם. כשכל הדיעות המדות והכחות הכלליים שבאומה יהיו נובעים רק מבארה של תורה, אז תודע יד ד' את עבדיו, שהאור יהי' אור נצחי, אור חדש על ציון, אור אמיתי שמועיל כמו בהרחבת הדיעות והפרחת המושכלות. כן להעבודה המעשית בפועל, "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים". "ד' ביד ינתנו ואין עמו אל נכר".

ע"כ השמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה, כלומר הדיעות שרק בדוחק ולחץ יש לחברן עם תורת-ד'-תמימה בגופי מצותיה, והפתילות שהאור מסכסכת בהן, כלומר כחות לאומיים נקלטים מרוח העמים, שרק מעט הטהרו ויצאו מחשכת העמים וילבשו מחלצות ישראליות. אמנם האירו לנו גם באורם הכזה את חשכת הגלות אבל אינם מהאורה הקיימת, כשרים הם לנר חנוכה, שהיתה כבר מהניסים שלא נתנו להכתב, כי האורות הללו הם רק כסמוכות לחולי הגלות והדלדול. אמנם קודש הם, כי צריך להכיר גם בזה יד ד' וחסדיו, כי הכין מחסה שלא תפוג תורה ולא יאבדו דרך המון בנים הנוטים לרוח השורר, להיות להם גורל בקהל ד', לשמור מצות ד' כתורה וכמצוה, ושלא להפרד מאלהי ישראל ומעמו. כי סוף כל סוף יש בתוכן הפנימי שבהם הפונה לדרכה של תורה גרעין התום בחותמה של תורה, דכתיב בה אמת, פך שמן חתום בחותמו של כה"ג, אבל המתפשט ומתרחב לאורות המתחדשים בגלות בהתערבות בין העמים. המה אף בהסכמתם אל התורה, אורות של שעה, שאם כנתה אינו זקוק לה. ואף אם הותאמו באיזה משך זמן אל התורה ומצותיה, לא נעשו מעולם מעיקריה, ואסור להשתמש לאורה, לדון בהם במעשה בתור חק ומשפט כתוב.

ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק בראשית לראש חודש כסלו

ובחודש זה היה גס חנוכה. שכבר אמרנו שבמצרים שהיה הכנה למתן תורה והיה אז חכמת מצרים כישוף בלא שכל אנושי רק חכמה עליונות מהקליפה. והוא זה לעומת זה נגד חכמת תורה שבכתב שהוא מן השמים. וחכמת יוגית דשם התחילה הפילוסופיא שהוא חכמה שכליית דעות כוזבות ומינות והיה אז בזמן אלכסנדרוס מוקדון. והוא זה לעומת זה נגד חכמת תורה שבעל פה בקדושה שהוא גם כן מתחדש בלב חכמים אשר מופיע בלבם דברי אלהים חיים מטלא דעתיקא. ואז בזמן אלכסנדרוס מוקדון היה שמעון הצדיק כמו שאמרו ביומא (ס"ט א) שהיה משיירי כנסת הגדולה ואז התחיל התפשטות תורה שבעל פה. וזה עסק חודש זה לתקן האש של היצר הרע הרוב כעס. ברוגז האש של תורה שבעל פה שהיא אש אוכלה אש כאמור :

השפעת היוונית על הלשון העברית

פרופ' יחזקאל קוטשר

אוויר (!), אוכלוסין, אלכסון, אכסניה, אפיטרופוס, בטיס, דוגמה, דיוקן, הדיוט, זוג (הפועל 'זווג', 'טגן, טופס, נימוס, סימן, ספג, לפייס, פרהסיא, לפרוץ).

בניין: בימה, גזוזטרא, דיוטא, סטרטיא, פונדק, פרוזדור (בעצם: פרוזדור).

צבא: טירון, טכסיס, (ואף טכס), פולמוס.

כלים: אזמל, אספקלריא, מיכני, (ששונה היום ל'מכונה'), נרתיק, עוגן, פנקס.

מאכלים: אטריות, אספרגוס, סופגנים.

רהיטים: וילון (רומית היא), אצטבא, פרגוד, קתדרא (שירשה את 'הכסא' שהיא שאולה מן האכדית השומרית).

ישובים: אטליז (הוראה שונה היום; בעצם: שוק חופשי ממסים). נמל (בירושלמי 'לימין' והיא קרובה יותר למקור היווני), סימטה.

מלבושים: אצטלה, סודר, סנדל (רומית הן).

מסחר: גורטאות, סיטון (=סיטונאי), פרקמטיא.

פקידות: ארכיון, היגמון, היפרכוס, פרנס.

משפט: ארכיקריטים (=ראש הדיינים), ליסטים (בעצם: לסטיס!), סניגור, פרקליט, קטיגור.

מוסדות המדינה: בולי (מועצת העיר), טמיון (=אוצר.!).

מעולם הצומח: איריס, הרדוף, כרוב, מלפפון, שזיפים.

קבורה: גלוסקמה (דלוסקמה).

מבצרי הנשמה אשר לישראל, הישיבות שהיו ושהגו, ושעתידות להיות כמותנו, להגדיל תורה ולהאדירה, במלוא מובנה גדולה ועשרה של השאיפה הקדושה הזאת בישראל מדרו דור. מהלך הרוח הזה הוא כולו בטוח, "שלום רב לאוהבי חרותך ואין למו מכשול"². ואמנם עם כל הכטחות שלו, הפפלל רכי נחוניה בן הקנה בכניסתו לבימה"ד, שלא יאזע דבר תקלה על ידו³.

מההלך השני של הרוח באומה משמש לה לא רק להצמקת הקודש אשר לחורה בחוכה פנימה, כי אם גם שבייל להוצאה והכנסה, להוציא מרשיגים ועורכים של היהדות מתוך רשות היהודי שלנו אל רשות הרבים של העולם הכללי, שהרי כשכיל כך הגנו עומדים לאור עמים, ול הכינים גם מרעים כלליים מתוך האנושיות הרחבה, ולהתאים את הטוב והמעולה שלהם לאוצר חיינו כטהרתם: שסוף-כל-סוף גם הכנסה זו משמשת להוצאה מוסכרת ומופעת מתוך עולמנו אל העולם הכללי. לשם כך חוכל המכלל לה לשמש כלי מכשיר גדול ונשגב.

וכאן הוא, אחובי, מקום הפחד. נסיונות היו לנו בימים מקדם, שנעשתה פעולה הוצאה מרשונו לרשות הרבים ברוח למשיגים הני נעוצים וקדושים שלנו. זה המאורע של העתקת החורה לינוח, שאו נמללן ביהדות שני מהלכים כלפי המפעל הזה. היהדות האוצריישראלית פחדה או נעולמה חשך בערה⁴, והיהדות היונית רחב לבכה מזה, וקבלה את העבודה בשמחה רבה. היה לנו גם כן עובדה של הכנסה. זמלי המרכיכות השונות, חכמה ינית ויתר החתוליות של עמי החבל, אשר נפגשונו עמם במשך זמני חוליהותינו השונים, חדרו אל קרבנו פנימה, וגם המחלף הזה של ההכנסה נפגש מחוגים רבים בפחד, ומחוגים אחרים ברוח לב. כשאנו באים לירי חשבון עתה, אחרי החקופות אשר עברו, רואים אנו שלא לחנם היה הפחד, אף-על-פי שלא לחנם היה גם רוחב הלב. הרודנהו מהרומים הללו כמובנים יודעים, אבל גם לא מעט הפסדנו על ידם.

וזה הוא דבר בודד לנו, שמכל אלה החוגים אשר קבלו את שני הזרמים הללו, של ההכנסה וההוצאה, בלא שום פחד כי-אם בחדוה אופטימית כולית ורוחב לב לכדו, לא רבים הם בקרבנו מכיני בניהם שהם שותפים כעמנו בעבודתנו הכבודה והקדושה של בנין ארצנו ושל החיה עמנו, כי החלק היחיד גדול מאלה הלך ונשמע בין העמים, ונשסף בשטף הגלים של זרמי המון הים של חיל גויים אשר כאו אלינו.

רק מאלה אשר ישבו לכתב במבצרים הפנימיים שלנו, באחלי החורה, בקדושת המצוה והחקה, וגם מאלה אשר אמנו קבלו וגם נתנו, היציאות גם הכניסו נרכים ומושגים על-ידי השביל הרוחני הממצע בין ישראל לעמים, אבל היקם שלהם למחלף הזה לא היה רק בצורה של רוח לב, כי-אם גם הפחד נלוח אצלם אל רוחב הלב החרות הרחב אשר באר מעצם החזון הגדול של המון ים אשר לחיל גויים, — מאלה יצאו כל אלה החיה היצירה הנאמנים הפועלים בבנינו הגדול בכל לב ונפש, וכל הגוש הגדול של האומה הנאמן לרגלנו.

3
23

נאום כפתיחת המכלל העברית בירושלים

נביא הנחמה אמר:
 "שאי סכיב עיניך ורואי, כולם נקבצו כאו לך, בניך מרחוק יבאו וכוונתך על צר תאמנה. אז תראי ונהרת, ופחד ורחם לכבך, כי יתפך עליך המון ים, חיל גויים יבאו לך"¹.

המאורע הגדול של היום הזה, פתיחת המכלל העברית בירושלים בהר הצופים, בטכס כל-כך נהדר, בהצגה כל-כך מלאה נהדרה, בקבוץ אלפים ורובבות של בנינו וכוונתינו מכל אפסי ארץ-ישראל ומאוצרות הגולה, מציצה לפנינו את חזון הקודש של כבואה זו כמו חי בצורה של זעיר אנפין.

אם עדיין לא כולם נקבצו, מועדה היא התחלת קבוץ גלויותינו, אבל עורבת גדולה היא תכונת קבוץ זה שהומער באר שו ערי גאולה הולכים ונפתח ים לפנינו, עד שתקומנו מתחזקת שלא יאחו לכבוא גם היום הגדול, שכולם יקבצו יבאו אלינו, ונאולים יעלו לעיני ברנה.

מכירים אתו גם בראשית מצעדנו היום את מה שאומר הנביא: "אז תראי". עין בעין אנו רואים מפלאות תמים דעים גואל ישראל, אשר עשה עמנו את כל הגדולה הזאת, להרים קול עמו בין כל עמי הארץ, לחת לנו ניר ביהודה, ולחת לנו עז ושאר רוח להחל לכונן את חיי עמנו, כימי עולם על אדמת הקודש. מכירים אתו גם כן את הכטי של "ונהרת" — הדרת הפנים המקריינים מרב גיל וחדוה של אלפי הנאספים, מתשוואות חן וכבוד יפעה וגודל של אורחינו הגדולים, נוכחותם של ציר מרומים לכשורת ההצגה, הלוד בלפור, של הוד מעלתו נציבנו העליון אחינו סיר הרברט סמואל, של הוד מעלתו הלוד אלנבי, ושל גדולי הדוכים והחכמים, העמשיים כווי כבודם את החגיגה המפוארה הזאת, היא מנהרת את נפשות כל הנקבצים הנה, ואת אלפי רכבה מאחינו מרחוק, שנשמטם מקשבת את הגודל של כבוד האומה אשר ליום הזה.

אבל, הפחד למה הוא בא? למה הקדים הנביא את ה"פחד" לפני האמרה של "ורחב לבכך"?

אך כאשר נשא דעתנו למרחוק, לשנות דורות אשר עברו ומפעלי תנועות רוחניות שפעלו על עמנו, הגנו מוכנים מיר להכיר כי מתאים כאן גם החזון של הפחד המצורף אל רחבת לבנו.

שני מהלכים ישנם לרוח ישראל. מהלך אחד פנימי כולו קודש, כולו משמש להצמקת רוחו, ולאחר חוררתו בקרבו פנימה. לזה שמשו כל מכוונות החורה אשר מעולם, להצמקת רוחו, ולאחר חוררתו בקרבו פנימה.

ממעמקי הקודש

כחה של כנסת ישראל הולך ומתגלה מעצמיקים באותה התנועה המפעמת בני משה האומה ומכריח אותה — בתקופה שכבר באה העת של קץ המגולה — להראות בחיים בהשבת תוכן חייה הכלליים למסנן בית חייה, לאדמת הקודש ולכנינה.

הכח הזה אמנם עמוק עמוק הוא חכוי בנשמת הכלל הכולל כולו, וניצוציו מתגלים בחייהם של אלה המוכשרים להיות מכלל הכונים והעוזרים להגשמת צמיחת הישועה, ואף על פי שמקורו של כל זה קודש קודש הוא ורוח ה' נוספה בו, בכל זאת הוא שולח את ענפיו בהתגלמות המעשית לכל נפש מוכשרה להוציא כלי למעשהו, ואין כירינו כן לבקר את האופי של הנטייה הגאולחית הזאת על-פי מודותינו בכל הערכים אשר אחתו מעצמם אותם. לפעמים הכח הזה שולח כפרק חצינו למרחקים מופלגים מאד, שמצד חזון כונה היה בימי יסוד המעלה של הבית השני, כשיצונו ועיר מאורו של משיח נתלכע בעצמם הם עומדים לגמרי מכתוקן, ומכל-מקום הכשרת הגאולה הולכת ומתכוונת על ידם חזון כונה היה בימי יסוד המעלה של הבית השני, כשיצונו ועיר מאורו של משיח נתלכע במקום הרחוק מאד, בנפשו של כורש המלך האלילי, עד שמצד האור הוקדק הזה מאור של משיח קראה אותו הנבואה כשעתו בשם משיח — כה אמר ה' למשיחו לכורש? בתקופתנו, מאותו הזמן שהצד המעשי של בנין הארץ החל להגשם, הולך האור הזה ושולח ניצוציו גם אל נפשות רבות מאלה הרחוקים מאותה שפעת החיים הפנימית שישראל, ובכל זה הולך ומתגשם על ידם חזון קודש-קדשים, שאין ערוך לקודשתו, יסוד בנין הארץ ושיבת בנין לגבולם בצורה מוגבלת כראשיתה, שאחריה מ' ישראל.

אבל מתוך המרחק הרב שב הניצוץ המתגלה במצפדים נפשיים מרחיקת מנובלת הזו של אור הקודש, שנשמת הגאולה שם גנוחה, מוכרח הכח הניצוצי יהיה להיות נחלש כבוד מהלכו ואורו מוכרח להיות הולך ומועם, במשך של אותה תקופה, כשהיא מתמשת כאורך זמן. הניצוץ הגאולחית של כורש לא היה יכול לעמוד זמן רב, ואחרי שעשה את התפקיד של ההתחלה נחלש חילו ותחמיץ³, אבל כאשר הגיע הזמן שאורו מודדנה של הארץ גאולה תגלה, הוכנו כבר הכחות הפנימיים והמקודשים לקלוט אל תוכם את האור הניצוצי הזה ועמדו לנו אנשי קודש, עזרא ותחמיה ואנשי כנסת הגדולה, שהצילו את האור הניצוצי הכחה הזה וממנו הכיערו שלהכח גדולה שעומדת לנו עד כה באורה הנפלא, הי כל התקופה של ימי הבית השני בכל מעמדיה הנפלאים.

בחנון המורגש אשר אנו רואים לעינינו בימינו, שאחרי שממורה הגמורה של א' החל האור להתגלות בצורה זעירה כדורות קדומים ושתנאים אחרים היוו לה, כלומר: ל

493

ועל-כן אמר הנביא בעזק: "אז תראי, ונתרת, ופחד ורחם לכבד כי יהפך עליך המון ים, חיל גוים יבואו לך".

אבל איך משיקשים את הפחד? איך מכטיחים את עמדת האומה נגד השטף הגדול הזה?²

על זה הניני, רבותי, בתור שליח עבור עומד על הכמה הכבודה הזאת, מוסר לכם את הנות להם של היחידות הנאמנה, בתלקים רבים ומצוינים ממנה.

אם נדע שהמכללה ל כדה לא תסכם את כל הדרוש לחיינו העממיים, כראם תחיינה לנו בראש וראשון ישיבתו של תורה גדולה ואיתנה, אלה שישנון יאלה שהולכת להוציא, ובתן אותה הישיבה המורכזית שהתנו מתאמצים, בעזרת השם יהסדך, לכוונה בירושלים, להיות לאור מאיר באורה של תורה בישראל לכל מקצועותיה, בהלכה ואגדה, בתכונה המעשים ותכונה הדעות, ישיבת כשמן המכוונת כמאז את רוח האומה בכל מלאו בתחונה; ועם זה תהיה המכללה עומדת על גובה כזה שיתקדש שם שמים ושם ישראל וארץ-ישראל על ידה, ולא יתחלל בשום אופן ביניה, בין מצד המנהלים, בין מצד המורים, בין מצד המלמדים, וכיחוד שיהיו המורים אשר ללמודי היחודות, החל מספר-הספרים התנ"ך — אור חיינו — עד כל אפקי החלמורים וכל אנשיהם ותכונה ישראל ותלדותו, אנשים אשר עם כל גדולת המדע שלהם כל אחד במקצועו יהיו גם של אמי אמוני ישראל כדעתיהם, כרגשותיהם ובכל דרכי חיייהם, שהיא גם-כן אות על רוחם הלב ונודל ההשקפה המרעית כטהרתה, — באופן זה יביא לנו הפחד אשר נפחד, יחד עם הראיה הגדולה שלנו כמחזה הגאור אשר ליום הזה, ועם הנהגה אשר ינהיג וחתו מצד הנהגותה אשר לשטפי הרוח השונים והמגוונים העוכרים עלינו, את אותו דרכה הלב, המבוקש אשר כורכה תהיה בו.

לחכונה כזאת הנתנו שואפים שיביא המכון הזה המעוטר היים ככבוד-ישראל, מהמזון על חיל גוים אשר באו לנו, ותתקים בנו תפלת רבי נחמניה בן הקנה: שלא יארע תקלה על ידי

וישב עמי כנהו שלום ובמשכנות מבטחים וכמנוחות שאננות⁵, ונזכה לראות כשמתח גויינו, וכבנין בית-מקדשנו ותפארתנו, אשר אליז נהדר כל הגוים לקחת חורה מצידו ודבר ה' מורדולם, אמן.

(תמיחה)